

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย ถือเป็นประเทศเกษตรกรรม มีการผลิตผลผลิตทางเกษตรมากมายในแต่ละปี เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรสำคัญของไทยได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย ปาล์ม น้ำมัน ยางพารา และถั่วเหลือง เป็นต้น ผลผลิตเหล่านี้ ถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ แต่ในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมา ทิศทางการผลิตถั่วเหลืองของไทยมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ทำให้ไทยต้องพึ่งพาการนำเข้าเกือบร้อยละ 90 จึงต้องเร่งพัฒนาการผลิตถั่วเหลืองไทยให้มีความยั่งยืน เพื่อลดอัตราการพึ่งพิงการนำเข้าในอนาคต

ผลผลิตเมล็ดถั่วเหลืองของประเทศมีเพียงร้อยละ 12 ของความต้องการใช้ ทำให้ต้องพึ่งพาถั่วเหลืองนำเข้าทั้งในรูปของเมล็ด กาก และน้ำมัน ปริมาณรวมไม่ต่ำกว่าปีละ 3.5 ล้านตัน เป็นเหตุให้สูญเสียเงินตราต่างประเทศปีละ 3-4 หมื่นล้านบาท และจากสถานการณ์ราคาถั่วเหลืองตลาดโลกที่ปรับตัวสูงขึ้น ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลืองมีราคาสูงขึ้นตามต้นทุนการผลิต อย่างไรก็ตาม ความต้องการบริโภคยังมีมาก ตามสถานการณ์การผลิตถั่วเหลืองของประเทศไทยปี 2553/54 ในแหล่งปลูกของภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ดาก เพชรบูรณ์ พบว่า พื้นที่เพาะปลูกและผลผลิต ลดลงจากปีก่อนเกือบร้อยละ 20 สาเหตุเกิดจากต้นทุนการผลิตถั่วเหลืองของเกษตรกรสูงขึ้นตามราคาปัจจัยการผลิต ทั้งค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ยเคมี ค่ายาปราบศัตรูพืช และค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว ประกอบกับความขาดแคลนเมล็ดถั่วเหลืองพันธุ์ดี ทำให้ผลตอบแทนสุทธิโดยเปรียบเทียบต่ำกว่าพืชแข่งขันชนิดอื่น เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวนาปรัง และอ้อยโรงงาน ซึ่งดูแลรักษาง่ายและให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า จึงไม่สามารถจูงใจให้เกษตรกรขยายการผลิตถั่วเหลืองได้ (สุคใจและคณะ, 2549)

จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งปลูกถั่วเหลืองแหล่งใหญ่ของภาคเหนือ กำลังประสบปัญหาการลดลงของพื้นที่เพาะปลูกถั่วเหลืองเช่นกัน โดยในปีการผลิต 2545/46 เชียงใหม่มีพื้นที่ปลูกถั่วเหลือง 97,596 (สมาคมผู้ค้าและนำเข้ากากถั่วเหลือง, 2545) ไร่เมื่อมาถึงปีการผลิต 2549/50 พื้นที่ปลูกถั่วเหลืองของจังหวัดเชียงใหม่ลดลงเหลือ 96,380 ไร่และมีแนวโน้มลดลงไปเรื่อยๆ (สมาคมผู้ค้าและนำเข้ากากถั่วเหลือง, 2549) โดยมีสาเหตุสำคัญมาจาก ไม่มีแรงจูงใจในด้านราคา ประกอบกับการแข่งขันกับพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น อีกทั้งไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน หากพื้นที่ปลูกและปริมาณผลผลิตยังคงมีแนวโน้มลดลงเช่นนี้ จะทำให้ไทยสูญเสียความมั่นคงด้านวัตถุดิบและอาหาร

ดังนั้นเพื่อลดอัตราการพึ่งพาวัตถุดิบนำเข้า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ จึงต้องการที่จะเป็นสื่อกลางในการพัฒนาการผลิตถั่วเหลืองอย่างมืออาชีพ มีคุณภาพตรงตามความต้องการของผู้ใช้ โดยสร้างเครือข่ายการเกษตรแบบพันธะสัญญา (Contract Farming) เพื่อลดขั้นตอนการตลาดในระบบห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ตลอดจนจรรยาบรรณทำให้เกษตรกรทราบถึงประโยชน์ของการปลูกถั่วเหลืองเป็นพืชปรับปรุงบำรุงดิน เพื่อให้การปลูกถั่วเหลืองเป็นอาชีพที่มีความยั่งยืน(สุคใจและคณะ, 2549) และได้มีการจัดทำโครงการนำร่องขึ้นแล้ว ในปีการผลิต 2549/50 กับสหกรณ์การเกษตรแมริม จำกัด โดยทางกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ประสานงานกับบริษัทเอกชน ให้เข้ามารับซื้อผลผลิตถั่วเหลืองจากเกษตรกร เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์ ได้จำหน่ายถั่วเหลืองในราคาที่ยุติธรรม และป้องกันการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และได้ดำเนินโครงการต่อเนื่องในปีการผลิต ต่อมา จนกระทั่งเข้าสู่ปีการผลิต 2552/53 ได้มีสหกรณ์เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 6 สหกรณ์ คือ สหกรณ์การเกษตรแมริม จำกัด สหกรณ์การเกษตรสันป่าตอง จำกัด สหกรณ์การเกษตรแม่แตง จำกัด นิคมสหกรณ์แม่แตง จำกัด สหกรณ์การเกษตรเชียงดาว จำกัด และสหกรณ์การเกษตรแม่แจ่ม จำกัด

จากการนำระบบเกษตรพันธะสัญญามาใช้กับสมาชิกผู้ปลูกถั่วเหลืองของสหกรณ์การเกษตรดังกล่าว ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตัวเกษตรกรเอง หน่วยงานภาครัฐ และบริษัทเอกชน มากมาย อีกทั้งจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีการผลิต ดังนั้นทางผู้ศึกษาจึงเห็นว่าเป็นกรณีตัวอย่างที่ควรทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญาของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาระบวนการ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาและอุปสรรค ของการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา อีกทั้งนำเอาผลการศึกษาที่ได้มาเผยแพร่ให้กับเกษตรกรหรือผู้ที่สนใจได้นำไปศึกษาและพัฒนาการผลิตถั่วเหลืองในรูปแบบของระบบเกษตรพันธะสัญญาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา (Contract Farming) ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่ปลูกถั่วเหลืองแบบมีพันธะสัญญาในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญาและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการผลิตถั่วเหลืองแบบพันธะสัญญาของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่
2. เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเข้าร่วมทำการเกษตรแบบพันธะสัญญาของเกษตรกรรายอื่นๆ
3. เป็นตัวอย่างให้พื้นที่อื่นที่ต้องการทำการเกษตรแบบพันธะสัญญา

สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรผู้ปลูกถั่วเหลืองในจังหวัดเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญาของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

ก. ขอบเขตพื้นที่และประชากรในการวิจัย

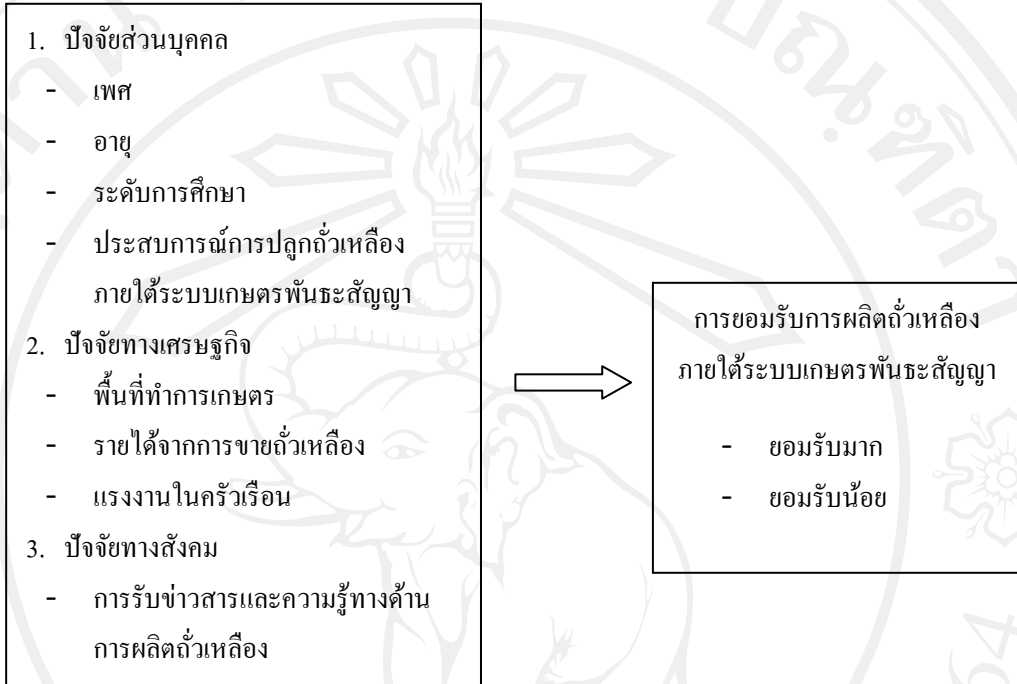
การศึกษาจะทำในรูปแบบของกรณีศึกษา (Case Study) ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาถึงกระบวนการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา ลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่มีผลต่อการยอมรับการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการผลิตถั่วเหลืองภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 ราย จากสมาชิกเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองทั้งหมด 991 ราย ใน 4 สหกรณ์การเกษตร ดังนี้ สหกรณ์การเกษตรแม่ริม จำกัด, สหกรณ์การเกษตรสันป่าตอง จำกัด, สหกรณ์การเกษตรแม่แตง จำกัด และสหกรณ์นิคมแม่แตง จำกัด

ข. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตามได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ตัวแปรตาม
(Dependent Variable)

นิยามศัพท์

1. เกษตรพันธะสัญญา หมายถึง การทำสัญญาในการทำเกษตร ซึ่งประกอบด้วย คู่สัญญา 2 ฝ่าย คือ ผู้ผลิต ได้แก่ ฝ่ายเกษตรกร และ ผู้ซื้อผลผลิต ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบริษัท หรือโรงงานแปรรูปต่างๆ

2. การยอมรับ หมายถึง การที่เกษตรกรตัดสินใจรับคำแนะนำต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและตัวแทนของบริษัทไปปฏิบัติอย่างเต็มที่

3. ถั่วเหลือง หมายถึง ถั่วเหลืองพันธุ์เชียงใหม่ 60 ที่สหกรณ์จัดหาให้ ได้จากการคัดเลือกจากคู่ผสมระหว่างพันธุ์ Williams และพันธุ์ สจ.4 เมื่อปี 2518 ที่ศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่ กรมวิชาการเกษตรพิจารณาเป็นพันธุ์รับรอง ณ วันที่ 30 กันยายน 2530

4. สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ที่ผู้มีอาชีพทางการเกษตรรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น